

De staatssecretaris van Justitie en Veiligheid
mr. Arno Rutte
Postbus 20301
2500 EH Den Haag

Datum

8 december 2025

Contactpersoon

J.M.E. Smilde

Onderwerp

Wetsvoorstel strafbaarstelling zelfbevrijding en onttrekking aan elektronisch toezicht

Geachte heer Rutte,

De Wetenschappelijke Commissie (WeCo) van de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak (NVvR) ontving 19 september het verzoek te adviseren over het wetsvoorstel strafbaarstelling zelfbevrijding en onttrekking aan elektronisch toezicht. Bijgaand ontvangt u het gevraagde advies.

Inhoud wetsvoorstel

In het regeerakkoord van het inmiddels demissionaire kabinet Schoof is onder meer opgenomen dat er een strafbaarstelling behoorde te komen van, kort gezegd, het ontsnappen uit de gevangenis. In Nederland is die handeling zelf niet strafbaar, maar het verlenen van hulp bij een ontsnapping wel. Uiteraard zijn strafbare feiten die zijn gepleegd om te kunnen ontsnappen ook strafbaar.

Het wetsvoorstel ziet op gedrag waarbij betrokkene geen andere strafbare feiten heeft gepleegd. De wetgever kiest voor de term zelfbevrijding. Reden voor de strafbaarstelling is respect voor het gezag van justitie en van rechterlijke beslissingen.

De wetgever maakt een onderscheid tussen zelfbevrijding uit een Penitentiaire Inrichting (PI), een TBS-kliniek of een Justitiële Jeugd Instelling (JJI). Wie zich tijdens een verlof onttrekt aan de (verdere) tenuitvoerlegging van een gevangenisstraf wordt in dit wetsvoorstel ook strafbaar. Als de betrokken persoon zich binnen 48 uur eigener beweging weer meldt bij de gevangenis, vervalt de strafbaarheid van zelfbevrijding tijdens verlof. Deze zogeheten 'inkeerbepaling' is ontleend aan de Wegenverkeerswet voor het doorrijden na een aanrijding. Zelfbevrijding tijdens verlof wordt niet strafbaar gesteld als het een verlof betreft in het kader van een terbeschikkingstelling, een PIJ of een jeugddetentie.

Naast zelfbevrijding wil het wetsvoorstel het zich onttrekken aan elektronisch toezicht strafbaar stellen.

De strafbaarstelling van zelfbevrijding

De WeCo ziet niet in wat nut en noodzaak zijn van het wetsvoorstel zoals dat nu is ingediend. Het niet strafbaar stellen van zelfbevrijding is lang geleden een bewuste keuze van de wetgever geweest. Ook op latere momenten is er welbewust voor gekozen de bestaande situatie te handhaven. Wel werden passende andere maatregelen genomen om ontsnappingen en andere onttrekkingen zo veel mogelijk te verminderen.

Uiteraard kunnen gedachten over wat wel en wat niet strafbaar zou moeten zijn in de loop van de tijd veranderen. Maar dat de bestaande regelgeving “onrechtvaardig en niet uit te leggen” zou zijn, vindt de WeCo een weinig steekhoudende argumentatie. De bestaande wettelijke situatie heeft immers altijd gewerkt. Een ontsnapping of een schending van verlofafspraken werden en worden op passende wijze zonder nieuwe strafzaak opgevangen binnen de tenuitvoerlegging. Daarin ligt in elk geval geen aanleiding voor aanpassing van de wet.

Vanuit wetenschappelijk criminologisch/penologisch oogpunt is de bestaande situatie ook in positieve zin beoordeeld. Dat blijkt uit de studie *De zucht naar vrijheid (2019)*¹, een onderzoek naar de strafbaarstelling van het schenden van bijzondere voorwaarden en het elektronisch toezicht en naar het ontvluchten uit detentie. De WeCo vraagt de staatssecretaris nader uiteen te zetten waarom hiermee in het onderhavige wetsvoorstel geen rekening is gehouden.

Daar komt bij dat er nauwelijks ontsnappingen zijn vanuit penitentiaire inrichtingen. Hetzelfde geldt voor de tenuitvoerlegging van TBS- en PIJ-maatregelen en bij de tenuitvoerlegging van jeugddetentiestrafen. Pagina's 7 en 8 van de memorie van toelichting zijn overduidelijk: bij de PI's is in de laatste zeven jaar in totaal sprake van vier ontsnappingen, en is er geen enkele ontsnapping in de laatste twee jaar (2023-2024). Eenzelfde (positief) beeld geldt voor de tenuitvoerlegging van, kort gezegd, TBS, PIJ en jeugddetentie.

Tijdens verlof is vaker sprake van zelfbevrijding. De cijfers in de toelichting maken echter geen onderscheid tussen gevallen die wel en niet onder het bereik van het wetsvoorstel gaan vallen, maar het zullen er in elk geval duidelijk minder zijn vanwege de inkeerbepaling.

De strafbaarstelling zoals nu voorgesteld heeft naar verwachting wel gevolgen voor de medewerkers en directie in de inrichtingen. Die gevolgen komen echter niet aan bod in de toelichting. Een verharding van het penitentiair klimaat zonder directe noodzaak zal ongetwijfeld negatief doorwerken in de wijze waarop gedetineerden (hier bedoeld in de ruimste zin) zich opstellen tegenover medewerkers en directie. De WeCo raadt de staatssecretaris daarom met klem aan op dit punt advies te vragen aan, kort gezegd, directies en medewerkers die werkzaam zijn de PI's en TBS-klinieken.

Concluderend stelt de WeCo dat er geen aanleiding bestaat om het onderhavige wetsvoorstel in te dienen. Zonder strafbaarstelling kan de huidige werkwijze worden voortgezet; een werkwijze die, gezien de lage cijfers, leidt tot een werkbare (en leefbare) situatie voor alle betrokkenen bij de praktijk van de tenuitvoerlegging van rechterlijke sancties.

Onttrekken aan elektronisch toezicht

Het tweede onderdeel van het wetsvoorstel ziet op de strafbaarstelling van het zich onttrekken aan elektronisch toezicht. Ook hier heeft afzonderlijke strafbaarstelling eigenlijk alleen symbolische waarde. Als de enkelband wordt doorgeknipt, is (tevens) sprake van vernieling. Dan kan er sowieso strafrechtelijk worden opgetreden. Ook vernieling kent een behoorlijk strafmaximum, dus er is alle ruimte voor maatwerk.

Bij het zich bewust onttrekken aan toezicht valt weinig te verwachten van een afzonderlijke strafbepaling. De betrokken verdachte/veroordeelde zal die op de koop toe nemen. Ook

¹ [De zucht naar vrijheid | WODC - Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum](#). Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het WODC door mr. dr. S. Meijer, prof. dr. M.F.H. Hirsch Ballin, mr. dr. M. Cupido en mr. Y.R.S. Piekhaar m.m.v. S.G.M.J. Bollen en M.C. Hemelrijk.

hier geldt dat, ongeacht de reden/aanleiding voor elektronisch toezicht, een onttrekking binnen de lopende strafzaak (bij schorsing van de voorlopige hechtenis) of de lopende tenuitvoerlegging tot een heel scala aan negatieve gevolgen kan (en doorgaans: zal) leiden voor zowel een verdachte als een veroordeelde. De aantallen die in de toelichting worden genoemd, betreffen niet het aantal overtredingen van de voorgestelde wetsbepaling. Dat heeft te maken met de inkeerbepaling en het vereiste van (bewijsbaar) opzet. Als sprake is van een “kale” onttrekking, zal het niet altijd eenvoudig zijn te bewijzen dat (en op welke wijze) een verdachte/veroordeelde het (voorwaardelijk) opzet had. Die aspecten spelen niet of minder sterk bij de huidige reacties op onttrekking aan elektronisch toezicht. Denk daarbij aan de vraag of, bijvoorbeeld, een schorsing van de voorlopige hechtenis moet worden opgeheven of een voorwaardelijke opgelegde straf alsnog ten uitvoer moet worden gelegd. Opzet kan daarbij een rol spelen, maar juist het totaal aan alle relevante gedragingen weegt de rechter daarbij mee.

Toepassen van opportunititeitsbeginsel

Een deel van de incidenten die in dit wetsvoorstel worden aangeduid als zelfbevrijding zullen plaatsvinden in zaken waarbij een losse aanvullende strafzaak weinig tot niets zal bijdragen. De toepassing van het opportunititeitsbeginsel kan ook leiden tot een, al dan niet voorwaardelijke, beslissing tot niet vervolging. In het zeldzame geval dat een terbeschikkinggestelde ontvlucht, zal dit doorgaans zodanig zware repercussies hebben voor de behandeling, dat een (extra) strafzaak daaraan weinig bijdraagt en eerder in de weg zit. Dat geldt evenzeer bij lang gestraften. Zelfbevrijding kan en zal doorgaans leiden tot een veelheid aan negatieve gevolgen, tot en met het niet verlenen van Voorwaardelijk Invrijheidstelling. Bij de in dit wetsvoorstel bepleitte tussentijdse strafzaak is dat nog onduidelijk, dus een moeilijk in de straftoemeting te betrekken omstandigheid.

Conclusie

De WeCo vindt dat dit wetsvoorstel niet bijdraagt aan een betere tenuitvoerlegging van rechterlijke beslissingen en ontraadt de staatssecretaris het wetsvoorstel verder in te dienen.

De Wetenschappelijke Commissie,

mr.dr. G.K. Schoep
voorzitter